

Erdaldunak aktibatzeako diskurtsoak *Mintzalasai eta BAM! maila* diskurtsiboan

Eneko Gorri

Euskara teknikaria eta Mintzalasai eta BAM elkarteetako kide

euskara@biarritz.fr

Sarrera-data: 2018-01-15 / Onartze-data: 2018-02-09

Laburpena. Azken inkesta soziolinguistikoak agerian eman du Ipar Euskal Herriko biztanleriaren %80a ez dela euskalduna eta euskararen kale-erabilera sekulan neurtu ez den indize apalenean kokatzen dela (%5). Egoera horren aitzinean, eremu sozial berriak irabaztearen premia agerikoa da; diskurtso berritu eta egokituak hortan lagundu dezakete. Baiona – Angelu – Biarritze hiri-eremua dentsitate handiko lurra izateaz gain, euskararentzat perimetro zail eta estrategikoa da. Bertan errotu diren bi dinamikei buruz, erdaldunak erakartzeko eta euskaltzaletzeko diskurtsoak dimentsio praktikotik aztertuko dira, bai eta etorkizuneko erronka batzuk agerian emanen ere. • **Hitz gakoak:** *aktibazioa, erdaldunak, diskurtsoak, motibazioa.*

Abstract. The latest sociolinguistic survey reveals that 80% of the population of the North Basque Country is not Basque -speaking and that Basque language use is at its lowest point (5%). In face of this situation, there is an evident need to gain new social spaces ; Upgrading and adapting discourses can help them. The Baiona-Angelu-Miarritze (Bayonne - Anglet - Biarritz) area , besides being a high density population area, is a difficult and strategic area for Basque. As for both dynamics that have been dealt with, discourses to attract non-Basque speakers and to get them interested in Basque will be analyzed from a practical angle and some of the future challenges will be discussed as well. • **Key words:** *activation, non-Basque speakers, discourses, motivation.*

ATARIKOA

I Diskurtoaren egituratzea eta berritzearen premia asko aipatzen dira azken urteetan. Diskurtsoa ez da komunikazio hutsa, hori baino gehiago da: arrazoinamendua eta pentsaera antolatuko du, ekintza eta jarrera bideratuko duen bezala. Horregatik rol handia bete dezake aldaketa prozesu batean.

Ipar Euskal Herrian, euskararen inguruan eraiki diskurtsoak jendea euskararen kontra (edo indiferente) izatetik alde izatera pasatzeko helburua izan dute. Progresiboki, bilakaera bat nabari da alde izatetik alde egitera da erronka berria. Baina biztanleriaren gehiengo oraindik euskaratik urrun dagoen lurralde batean, diskurtsoak aktiboki indartu behar du berreskuratze prozesua.

Esperientziak aztertu

Aurtengo Topaldiaren kariatara pausatua izan zaigun ariketa, erdaldunak euskaltzaletzeko diskurtsoak angelu praktikotik aurkeztea izan da. Aitzineko mintzaldietan, hizlari desberdinek koadro teorikoa molde ezin egokiagoan pausatu zuten. Gure aldetik, oroz gainera ekarpen praktikoa egiten dugu, ia-ia teknikoa. Baina giltza teoriko batzuk pausatu ditugu hala ere, Ipar Euskal Herriko egoera ulertzeko bideak izan daitezkeelako.

Erdaldunak nola euskaltzaletu? Praktiken analisitik teoria ekoizten saiatuko gira beraz, barnetik bizi izandako bi esperientzia oinarritzat hartuz: MINTZALASAI eta BAM. Erdaldunekiko zein diskurtso eraiki dute Mintzalasai eta BAMEk? Diskurtso hori nola transmititzen dute, dimentsio tekniko-praktikoan?

Bi egitasmo hauek ez dira baitezpada erdaldunak euskaltzaletzeko zereginean ereduagarrienak, ez eta eraginkorrenak ere. Baina auto-analisisa ariketa bati esker gogoetarako baliagarriak izan daitezkeen pista batzuk ateratzen saiatuko gara ondoko lerroetan.

BI DINAMIKA DESBERDIN, BAINA OSAGARRI

I MINTZALASAI eta BAM bi tresna dira. Bi hitzez erranda, lehena euskararen hilabeteari konpara daiteke eta bigarrena Egia, Agurain edo Lasarte-Orian garatu den aktibazio ereduari. Lurraldea eta euskara dira biak batzen dituzten ezaugarriak. Ibilbide, estetika, funtzio, diskurtso... ikuspegietatik hartuta aldiz, erabat desberdinak dira. Desberdinak baina osagarriak.

Ipar Euskal Herrian, euskararen inguruan eraiki diskurtsoak jendea euskararen kontra (edo indiferente) izatetik alde izatera pasatzeko helburua izan dute. [...] Diskurtsoak aktiboki indartu behar du berreskuratze prozesua.

Mintzalasai funtzio **inpaktatzailea** duen **sedukziorako** tresna da. BAM aldiz funtzio **konpaktatzailea** betetzen duen **ahalduntzerako** tresna. Lehena positiboa, koloretsua, alaia, bateratzailea delarik, bigarrena aktibatzailea, boteretzailea, grafikoki xumea izatera mugatzen da.

Bukatzeo, garrantzitsua da zehaztea bi dinamikak nagusiki euskaldunei zuzenduak direla. Baina berantago ikusiko dugun bezala, lurraldearen errealitatea ikusirik, erdaldunekiko diskurtso espezifikoa garatzen dituzte ere.

MINZALASAI	BAM
<p>Helburuak:</p> <ul style="list-style-type: none">• Erabilpenari eskaini egunak antolatu, bere molde guztietan.• Eragile desberdinak batu, euskararen inguruan.• Hizkuntza ikusgarria bilakarazi hirian. <p>Erreferentzia batzuk:</p> <ul style="list-style-type: none">• 2011an sortua• 1901 legepeko elkarte• Euskaingintza eta erakundeak• 75 hitz ordu• 6.850 parte hartzaile - %81eko betetzea.• 2 zango: elkarte munduaren ausardia – erakunde publikoen baliabideak.	<p>Helburuak:</p> <ul style="list-style-type: none">• Hiztunak hain hizkuntza ohiturez ohartaraztea, aldaketa eragiteko.• Euskara erabiltzeko aukerak biderkatzea hiri eremu erdaldun batean.• Eskaera soziala agerian ematea. <p>Erreferentzia batzuk:</p> <ul style="list-style-type: none">• 2017an sortua• Kolektibo irekia• Autokudeaketa parte hartzailea• 7 egun euskaraz• 806 Ahoziki eta Belarriprest• Auzolana herritarra, erakunde publiko eta eragile pribatuen esku sartzerik gabe.

NOLA ERAIKI DUGU GURE DISKURTSOA?

I Diskurtsoak eraikitzeo molde desberdinak badira. Hemen lau urrats desberdinduko ditugu: egoera analizatu – araberako estrategia konziente batean sartu – tresnak egokitu – kolektiboki ekin. Eskema horren arabera antolatuko ditugu ondoko lerroak.

1) Egoera analizatu

Diskurtso bat beti kokatuko da testuinguru, ingurune sozial edo ekosistema batean. Horren ezagutza analitikoa garrantzitsua da nahi badugu diskurtsoa sustraitu dadin.

Zein lurraldetan lan egiten dugu? Zein da bere egoera soziolinguistikoa? Zein da hunkitu nahi dugun publikoa? Galdera xume hauei erantzun ondoren, errazago izanen zaigu diskurtso zedarritu eta eraginkorra eraikitzea.

A) Lurraldea: Nondik mintzo gira?

BAM eta MINTZALASAI Lapurdiko lurralde des-euskaldunduenean kokatzen dira: Baiona – Angelu – Miarritze hiri eremuan hain zuzen. Euskararen biziberritzearen ikuspegitik, perimetro horrek garrantzia handia du, hartan jokatzeko baita neurri handi batean euskararen geroa Ipar Euskal Herri mailan.

Zergatik? 21. mende hasiera hontan BAM hiri-eremuaren egoera soziolinguistikoa mende erdian Lapurdi osoan izanen den aitzin-gasta bat baita. Urbanizazio mugimenduak kostaldetik barnealdera doaz, zonalde peri-urbanoetatik haratago.

Bestalde, eremu horretan metatzen da biztanleriaren gehiena eta euskaratik deskonektatuena:

- Ipar EHak 158 herri ditu eta biztanleriaren %40a 3 hiri hauetan bizi da (115.849 biztanle).
- Euskararen ezagutza %8koa da eta erabilera %2koa.
- Haurren %80ak ez du euskararik ikasten eskolan.
- Hizkuntza paisaia nagusiki elebakarra da.
- Biztanle gehienak sortzez ez dira Euskal Herritarrak.
- Familia transmisioa ia hutsekoa da.
- Konfigurazio urbano berezia du (plaza zentralik ez, arnagune funtzional gutti).

Datu gordinek ez dituzte gorde behar irria ezpainetan eta euskara ahoan bizi eta borrokatzen diren euskaltzaleak: ikastoletako gurasoak, gau eskoltako irakasleak, uda lekuko animatzaileak, gaztetxeetako gazteak, kultur elkarteetako militanteak... hein handi batean haiei zor zaie gaur arte euskararen alorrean lortutako guztia.

B) Erdaldunak: nortaz mintzo gira?

Lehen ohar gisa, probokazio kutsu txiki batekin, erran dezagun Ipar Euskal Herriko euskalgintzan - sozialean zein instituzionalean - ari garenok gaizki ezagutzen ditugula erdaldunak. Ez gira mundu beretan bizi, ez dugu bizipen berdina, gehienak haurtzaroan euskaldunduak izan gira eta euskal giro batean handitu ere. Baina okerrean behar bada ikerketa lanen eskasa da: gurean unibertsitate lan gutti eginak izan dira objektu soziologiko horren ezagutzeko eta baliabide publikoekin egiten diren ikerketa gehienak EAEko lurralde administratibora mugatzen dira (adb: 2009ko erdaldunek euskararekiko dituzten jarrera eta aurriritziak).ⁱ

Ipar Euskal Herriko euskalgintzan - sozialean zein instituzionalean- ari garenok gaizki ezagutzen ditugu erdaldunak.

**BAM eta
MINTZALASAI
Lapurdiko
lurralde des-
euskaldundue-
nean kokatzen
dira:
Baiona – Angelu
– Miarritze hiri
eremuan hain
zuzen. [...] Perimetro horrek
garrantzia
handia du,
hartan jokutzen
baita neurri
handi batean
euskararen geroa
Ipar Euskal
Herri mailan.**

Erdaldunak gaizki ezagutzen ditugunez, intuizioz jokutzen dugu, gure ate aitzineko errealitatea hartu eta orokortuz: “Nire auzoa adibidez”, “nire lankidearen senarrak pentsatzen du...”. Objektibazio zientifiko eskas horrek diskurtsoa eraikitzea zailtzen du, besteak beste erdaldunak talde homogeneotzat edukitzeko tendentzia dugulako.

Alta “erdaldun” izendapenaren gibelean, errealitate, iritzi, sentsibiltate eta publiko erabat desberdinak gordetzen deira. Publikoak ezagutu eta segmentatu behar dira Iñaki Martínez de Lunak Framing berriaz idaztean, populazioa ezagutzeko desmarta zientifikoa merkatu azterketa-rekin konparatzen duen bezala.

C) Hiztunak lurraldean: nola bizi gira/dira?

Lapurdi, Baxe Nafarro eta Zuberoan, euskalgintza duela mende-erdi bat baino gehiago hasi zen bere baitarik antolatzen euskararen biziberritzeko. Duela 10 urte politika publikoak garatzen hasi dira, gazte belaunaldiak lehentasun eta hiztun osoak helburu. Bitartean, euskara beti a-legalitate egoera batean kokatua dugu, funtzio sozial eta prestigio hein minimo batekin.

Baiona - Angelu - Miarritze hiri-eremuan, euskaldunak egoera hiperdiglosiko batean bizi gira. Uros bizi daiteke egunez egun euskara menperatu gabe eta sekulan santan ezer ez galdu gabe. Eta nagusitasun hori gure espazioetan inposatzen da, euskara zokoratuz bere territorio libre izan beharko luketen tokietan. Funtsean, hori gertatzen da Gaztetxe batean garagardoa frantsesez manatzerakoan, Ikastolako bilkura osoa frantsesera lerrarazterakoan edo Kultur elkartean besteei euskaraz ari-tzea errespetu falta dela leporatzerakoan.

Euskaldunak aski antolatuak eta ahaldunduak ez gareno, arrunt ulergarria da erdaldunak eroso eta kontraesan sentimendurik gabe bizitzea. Jendetasunez edo formakuntza eskasez, gehienetan gu gira espaloitik jausten. Era berean, euskararen alde edozer antolatzen dugularik, euskaldunek euskaldunentzat, guttitan egiten da euskaratik eta euskaraz. De facto pentsaezina zaigulako erdaldunei ez pentsatzea, beti izaten da hor automatismo bat gauzak elebidunez egiteko. Hor ere badugu kolektibo moduan gogoetatzeko eta ekiteko beharra, asertibitatez erdaldunak gure aliatu eginez.

2) Estrategia definitu

A) Diskurtsoa: Zer dugu irabazteko?

Diskurtsoarekin bakarrik ez dugu ezer lortuko, baina diskurtsoarekin gaur asko dugu irabazteko. Lehen arrazoina da gaur egun ez dela euskararen kontrako diskurtsoak entzuten Ipar Euskal Herrian. Estatu zentralak (Parisek) hitzez eta legez ofentsiba eramaten segitzen du gure hizkuntzaren kontra, baina Nafarroan ez bezala Ipar Euskal Herrian adostasun politiko eta kontsentsu sozial bat eraiki da azken 10 urteetan euskararen inguruan. Beti badira erresistentzia guneak, krispazio puntuak eta kontrako jarrerak, baina gutxiengoan dira.

Diskurtso argi eta koherente bat eraikitzeke lehen urratsa mekanikoki, intuizioz eta ohituraz komunikatzen gelditu behar gira. Betiko hitz eta tresnekin, iraganeko diskurtsoak ditugu hedatzen. Diskurtso berriak jarrera kontziente neurtu batean zedarritzen dira. Diskurtsoa ez da familia bat euskararen aldeko bestara etorrarazteko amua; hau komunikazioa da. Diskurtsoak hartzailearen arrazoinamendua eta pentsaera antolatuko du, ekintza eta jarrera bideratuko duen bezala.

Bigarren urratsa, beraz, gure buruak konkista estrategia batean kokatzea da, Baiona – Angelu – Miarritze hiri-eremuan bizi diren herrikideen %92a euskarara etorrarazteko. “Erakartzearen estrategia” gaizki onartzen dugu, auto-justifikazioa edo kolonizatuaren sindromearekin lotzen dugulako. Baina eremu sozial berriak irabazi behar ditugu, gure diskurtsoa iristen ez den sektoreetan ere sartu behar da, orain eta arin.

B) Helmuga: euskaltzaletzea edo aktibazioa?

Euskaldun eta erdaldunen arteko harreman berriak eraikitze bidean, zamaren lekualdatze bat burutu behar dugu: gure lurraldean, hizkuntzen arteko gatazka bat bada, ez hiztunen artean. Has gaitezen beraz gaur berean hiztunen arteko bizikidetzaren harmoniatsua bermatuko duten espazioak gure baitarik sortzen, erdaldunak aktibatuz, euskaltzaletuz eta euskalduntze bidean emanaz. Erdalduna izan daitekela ikastolako gurasoa, saltegi baten seinalea osoa elebidunduko duen komertziantek, euskara ikasi beharko duen funtzionarioa, gau eskolan izena emango duen heldua, erabakiak hartuko dituen hautetsia...

Azken inkesta soziolinguistikoak berriz agerian eman du Ipar Euskal Herrian, euskararen aldeko jarrerak gehiengoan direla (ñabardura askorekin, baina hemen lantzeko konplexuegiak). Azken batean, gure pre-

Euskaldun eta erdaldunen arteko harreman berriak eraikitze bidean, zamaren lekualdatze bat burutu behar dugu: gure lurraldean, hizkuntzen arteko gatazka bat bada, ez hiztunen artean.

Azken inkesta soziolinguistikoak agerian eman du Ipar Euskal Herrian euskararen aldeko jarrerak gehiengoan direla. Azken batean, gure premia handiena ez da erdaldunak euskararen kontra izatetik alde izatera pasaraztea, baina alde izatetik alde egitera.

mia handiena ez da erdaldunak euskararen kontra izatetik alde izatera pasaraztea, baina alde izatetik alde egitera. Diskurtsoak desmartxa proaktibo hori sustatu behar du; euskaltegiko bidera eramanez, eskolatik kanpo euskarazko aisialdiak kontsumitzera bultzatu, zertxobait dakiena gehiago erabiltzera akuilatu, euskara jakin gabe ere prezioak elebitan afitxatzera konbentzitu...

Joxerra Gartzari entzundako esaldia berriz aterako dugu hemen: “haize onik ez da nora joan ez dakienarentzat”. Horregatik da garrantzitsua etapa hori.

3) Tresnak egokitu

A) Mintzalasai: diskurtsoak eta teknikak

Mintzalasai

Inpaktatzea eta bateratzea xede duen sedukzio masiborako arma da. 7 urteko ibilbidea du, 25 elkarteren espazio partekatua da eta egitasmoa 20 orrialdeko txosten batean idatzia dator. Baseak sendo eta argi ditu beraz.

Diskurtsoak

Bere diskurtsoa eta egitaraua nagusiki euskaldunei zuzendua bada ere, erdaldunei zuzentzeko hautua egin du. Diskurtso hori hiru urratsetan deklinatzen da: hizkuntza ekologia – euskara partekatua – bakoitzaren ardura.

— **Hizkuntza ekologia:** Euskara munduko aniztasun kulturalaren elementu gisa aurkezten zaie, beste edozein hizkuntza bezala historian egokituz joan dena, XXI. mendekoa. Unibertsaltasun hori goraki baieztatua da, ahal den neurrian auto-justifikazioan erori gabe. Denbora berean, estatuak frantsesa inposatzeko diskurtsoaren deseraikitze moldea ere da; eskolak eta autoritate politikoek belaunaldi oso bati transmititu diete “tokiko hizkuntzak” ez zutela modernitateari eta munduari irekitzeko baliorik. Estigma horien arrastoak oraindik astunak dira Lapurdi, Baxe Nafarroa eta Zuberoako jendartean, euskaldun zein erdaldunen artean.

— **Euskara partekatua:** Bigarren dimentsioak euskara jendarte oso batek partekatzen duen ondasun komuna dela dio, belaunaldien arteko harremanak azkartzeko bidea eta bizikidetzaren sendotzeko moldea. Erdaldunei gomita luzatzen zaie, eragozpenen gainera zubiak agerian emanez. Gaurko erdalduna biharko euskaldun gisa aurkeztuz, halabeharrik ez dela existitzen agerian ematen du eta

euskaraduna izatea euskara ikasteko hautua egite soiletik datorrela oroitarazten du. Diskurtso horrek bi ustekizunei erreferentzia egiten die: euskara ikasteko zaila dela eta komunitate bati erreserbatutako hizkuntza dela.

— **Bakoitzaren ardura:** Azkenik, makro ikuspegi batetik beti ere mehatxatua den hizkuntza baten biziberritzeko, koherentzia indibidual eta kolektiboaren aldarria luzatzen du ere Mintzalasaiak. Eta erronka horretan erdaldunen parte hartzea ere garrantzitsutzat jotzen du, euskara jakin gabe ere asko egin daitekeelako. Ardura partekatze horrek bakoitza bere erantzukizunaren aitzinean kokatzen du, inertiaren kontra agertuz.

Hiru multzoak elkarren menpekoak dira eta aktibazioaren eskalan crescendo doaz: euskara munduko ondare den heinean, lurralde honetako biztanle guztiena da, eta denen esku dago horren biziberritzea.

Tresnak

Gure aldetik, uste dugu diskurtsoa erraten duguna eta hitz erdizka iradokitzen dugunaren artean osatzen dela. Hemen zerrendatuko ditugu diskurtsoa hedatzeko kanal batzuk.

— **Aitzin solasa:** Mintzalasaien diskurtsoa hedatzeko bide eraginkorrena, oinarrizkoena, zuzenena, urtero-urtero idazten duen aitzin-solasa da. 20 lerroko idazki horrek panfleto edo Biblia funtzioa betetzen du: hedabideetan berriz hartua da, webguneko lehen orrian agertzen da, esku-orria zabaltzerakoan irakurgai den lehen testua da. Hiztunari (euskaldun edo erdaldun) erran nahi dugunaren bilduma da.

Eta komunikazioa errepikatzea denez, 6 urtez mezu berdina errepikatu dugu, esaldi oso batzuk berdin-berdin idatziz. Hala nola, pasarte desberdinetan lehen aipatu 3 diskurtso multzoei erreferentzia egiten dieten aipamenak irakur daitezke:

- *Hizkuntza ekologia: "Euskara, munduko beste 65000 hizkuntzak bezala..."*
- *Euskara partekatua: "Batzen duen hizkuntza".*
- *Bakoitzaren ardura: "Gure hizkuntza hautuek beti badute eragin bat".*

Erran gabe doa, baina hizkuntza bakoitzean diskurtso desberdin bat garatu da, publikoari egokituz. Zentzu horretan, prentsak berriz hartuko dituen pasarteak desberdinak izanen dira eta Sud-Ouest egunkariak Mintzalasai ekimenaz idatziko duena ez da Berriak idatziko duena. Aitzin-solas asimetrikoaren beste funtzioa da euskal-

Makro ikuspegi batetik mehatxatuta den hizkuntza baten biziberritzeko, koherentzia indibidual eta kolektiboaren aldarria luzatzen du Mintzalasaiak. Erronka horretan erdaldunen parte hartzea ere garrantzitsutzat jotzen du.

**Mintzalasai-ren
diskurtsoa eta
egitaraua
nagusiki
euskaldunei
zuzendua bada
ere, erdaldunei
zuzentzeko
hautua egin du.
Diskurtso hori
hiru urratsetan
deklinatzen da:
hizkuntza
ekologia, euskara
partekatua eta
bakoitzaren
ardura.**

dunari informazio gehiago ematea, berak irakur dezakeelako euskaraz erran nahi izan dioguna eta frantses hiztunei begira garatu nahi dugun diskurtsoa ere. Logika beretik, frantses hiztun elebakarrak errez ulertuko du informazio partziala besterik ez duela izanen eta informazio parte bat galtzen duela euskara ez menperatuz. Kasu: diskurtso diferentziala egiteak ez du erran nahi kontraerrana dakarrenik.

Idazki horren apailatzerakoan, bi lanketa osagarri zaintzen dira: lanketa editoriala eta grafikoa. Ikuspuntu editorialetik, hitz bakoitzaren zentzua, karga, egokitasuna zaintzen dira, baita esaldien luzera, musikalitatea, efektu inpaktatzailea (punch line) ere. Grafikoki aldiz, irakurlea bidatzea bilatuko dugu: lehen nano-segundoan bere hizkuntza zein zutabetan aurkitzen den atzeman behar du, ondoko bi segundoetan bi hizkuntzetan gauza desberdinak idatziak direla ulertu behar du eta azkenik 5 segundoz hiru ideia-gako atera behar ditu. Hizkuntza bakoitzari kolore bat esleituz begia orientatzen da. Izenburu – arteko idazpuru – aipamenak agerian emanez, ideia nagusiak aterarazten dira.

— **Komunikazioa:** Bigarren kanala, komunikazioa da. Komunikatiboki egiten diren hautuak eta hedatu nahi diren diskurtsoak sintonia osoan dira. Aspektu estetikutik lehenik, argazkiek jendeen arteko batzea erakusten dute (eskuz esku), aniztasuna ageri da (belaunaldi artekoa), baita besta, plazera, aldarria ere. Koloreak bi-ziak dira, alaiak, ugariak. Idazkera borobila, irakurterraza, identifikagarria. Lema ere bi ataletan banatua da (euskaraz hasiera eta frantsesez segida): euskaldunak osotasuna jasotzen duen bitartean, erdaldunak lemaren parte bat baizik ez du ulertuko. Bitarteko guzi horiek diskurtsoa azkartzea dute xede.

— **Egitaraua:** Praktikak dira diskurtsoa koherentziaz janzteko eta beraz azkartzeko bide eraginkorrena. Bi orduko aktibitate batek diskurtso luze bat bezain balio duela konbentziturik, Mintzalasaiek 75 hitz orduen bidez, euskaldunei momentu pribilegiatu txikiez gozatzeko aukera eman nahi die; euskaldunak ez direnei frustrazio txikiak ere eragiten die. Horregatik programazioa ikuspegi diskurtsibo batetik ere eraikitzen dugu, ahal den neurrian doako hitz orduak proposatuz, aktibitate berritzaileak, originalak eta atipikoak zainduz. Egitarauak parte hartzailea erabilera posizio batean kokatzen du, ez ikusle pasiboaren posizioan.

Hizkuntza ekologiaren diskurtsoa azkartzeko, adibidez, hitz ordu desberdinak landu dira urtez urte: auzo popular bateko hizkuntzen festa, dokumental berezi batzuen proiektzioa (Beltzean mintzo, Eus-

kara munduan...). Erdaldunei euskararen itzal handiko aspektu bat aitzinera emateaz gain, euskaldunentzat ere interes bat badu, autoestimuan zuzenki eragiten baitio. Beste bide bat da ere praktika urbano eta modernoekin lotutako aktibitateak proposatzea: surf edo skate inimizazioak, ordenagailu bidezko musika ikastaroak, graffiti tailerrak... Alegia deus ez, euskararen erabilera normalizatzen da naturala ez den ingurune batean.

Euskara partekatua diskurtsoa hitz ordu batzuen bidez lantzen da (euskara inimizazioa aire librean adibidez), baina batez ere praktiken bidez. Hilabete amaierako besta handian, publikoa eta tabernari-laguntzaileen arteko solasak euskaraz bideratzeko tresnak sortuak izan dira: boluntarioentzat, publikoaren harrera euskaraz bermatzeko gida praktikoa (laguntzaile hau euskalduna izan edo ez) eta publikoarentzat iruditegi pedagogiko eta ilustratuen bidez edariak eta janaria euskaraz manatzeko kartel erraldoiak. Jendeak joko bat bezala hartzen du, horrekin, euskaraz aritzea. Hitz bakar bat euskaraz ahoskatzen ausartuko ez litzatekeen jendea hasten da esaldi batzuk eraikitzen, lagundu ditugulako. Naturaltasuna eraikitzen da, eta prefabrikatutako hizkuntza ohitura berriak denborarekin natural bilakatzen dira.

Bakoitzaren ardura, bukatzeko, bereziki haur euskaldunen guraso erdaldunei zuzendutako aktibitateekin bideratzen da. Haur-Guraso arteko tailer partekatuak antolatzen dira, bertan animatzaileak euskara hutsean hitza hartzen duelarik. Haurrak du itzultzaile-laguntzaile funtzioa betetzen bere aita-amarentzat, euskararen jakintza balioztatuz eta gurasoa dependentzia posizio batean kokatuz. Hor helduak barneratzen du eskolaz kanpoko jardueren garrantzia euskara osoki menperatzeko (besteak beste).

Frustrazio sanoak

Azken dimentsio bat aipatzeko, erran dezagun Mintzalasai frustrazio sano eta aktibatzaileak sortzeko bidea izan dela. Eta beharbada hartan du lorpen handiena. Xehekeria txiki bat dirudi, baina badakigu herritar batzuk gaur egun gau eskolako ikasle direla Mintzalasai ezagutu ondoren. 6 urtez izandako lorpen bakarra balitz ere, uste dugu hainbeste energia emateak merezi zuela. Hori, lehen aipatutako frustrazio sano eta aktibatzaileen bidez lortzen dela. Erdaldunak euskaraz izateagatik ez du bere burua baztertuta sentitu behar, aldiz bai zerbait galtzen duela. Euskarari balio eta funtzio sozial bat ematea da hori, euskararen balio erantsia nolabait.

Erdaldunak euskaraz izateagatik ez du bere burua baztertuta sentitu behar, aldiz, bai zerbait galtzen duela. Euskarari balio eta funtzio bat ematea da hori, euskararen balio erantsia nolabait.

**Hizkuntza
ekologiaren
diskurtsoa
azkartzeko hitz
ordu desberdinak
landu dira urtez
urte: auzo
popular bateko
hizkuntzen festa,
dokumental
berezi batzuen
proiektzioa
(Beltzean mintzo,
Euskara
munduan...),
Erdaldunei
euskararen itzal
handiko aspektu
bat aitzinera
emateaz gain,
euskaldunentzat
ere interes bat
badu,
autoestimuan
zuzenki eragiten
baitio.**

Urte guziz arno dastaketa inimiziazioa antolatzen dugu koadro atsegin batean, prezio biziki merke batean eta enologo on batekin. Eta urtero jendeak deitzen du izena emateko eta segurtatzeko tailerra elebiduna izanen dela; alegia, frantsesezko itzulpena segurtatuko dugula. Eta guk ezetz! Tailerra segitu ahal izateko euskalduna izan behar dela. Euskarak espazio hegemonikorik ez duen lurralde batean, behin behineko arnagune funtzional horiek funtzio azkarra betetzen dute.

Bigarren anekdota gisa, 2016an Miarritzeko eskulturen bisita gidatua antolatu genuenean gertatutakoa konda dezagun: Zizelkari ospetsu eta karismatiko batek zuen bisita segurtatzen, bere jakintzaz eta umorez publikoari bisita gidatu originala proposatuz. Jende askok izena emana zuen eta erdaldun asko gibelera igorri behar izan genituen. Egunean berean, 20 izan beharrean, 55 lagun pasa bildu ziren eta hauen artean 6 erdaldun. Antolatzailleok erran genien ezin zutela gurekin jarraitu, tokirik ez zela autobusean eta euskara hutsean izango zela. Eta delako zizelkariak “ezetz, denentzat tokia bazegoela eta gure lagun erdaldunak ez genituela baztertuko, prefosta! Frantsesez ere eginen zuela”. Euskara hutsezko hitz ordu bat bisita elebiduna bilakatuko zela ikusirik, biziki kexu hasi genuen bisita antolatzailleok; baina laster ikusi genuen jukutria: eskultura bakoitzaren aitzinean, euskaraz hasten zen umorezko kontakizuna egiten, anekdota gatz-piperdun eta beste txiste finekin. Publiko guziaz irriz karkailaka, edo hobeki erran euskaldun guziak irriz eta erdaldunak haien itzulpenaren zain. Eta frantsesera pasatzerakoan, eskulturaren aurkezpen faktuala egiten zuen, labur-labur. Eta bidea segitzen genuen hol-hola. Nehor ez zen kexatu, baina erdaldunek ulertu zuten, egun hortan, momentu goxoagoa pasako zutela beste 49 pertsonekin irriz euskara ulertu izan balute. Epe luzera begira lorpen handiak dakarten gauza tikiak dira.

B) BAM: diskurtsoak eta teknikak

BAM!

Konpaktatzea eta boteretzea xede duen aktibazio masiborako tresna da. Euskaldunek euskaldunentzat euskaratik eta euskaraz muntatutako herri dinamika dugu, auzolanean, molde horizontalean eta urratsez urrats bere baitarik egina. Erdalduna eta elebidun hartzailearen tokia luzaz eztabaidatuak izan dira. Hasieran, Belarriprest figura ez zen aurreikusia. Taldean eztabaidatuz eta datuak ikusiz egin diogu tokia.

Diskurtsoak

Erdaldunei begira diskurtso minimalista hedatzen du BAMEk, baina funtsezkoa. Hasteko, ezin da ulertu erdaldunei begira hedatzen den diskurtsoa, euskaldunei luzatzen zaiona azaldu gabe: Ahobizi zein Belarriprestak asertibitate estrategia batean murgildu dira, euskara ezezagunekin partekatzeraz gomitatuz, irria ezpainetan, lasai eta pozik. Parezan, erdaldunen partetik itxoiten zen erreakzioa lasaitasun berarekin harrera egitea da. Euskara ulertu gabe ere, agresio bat bezala sentitzeko ordez, luzatutako gomita bat bezala hartzea funtsean.

Hedatutako mezua argia da: euskara ez da Baiona – Angelu – Miarritze hiri-eremuan bigarren mailako hizkuntza bat. Euskaldunek beren hizkuntza denekin partekatzeko gogoia dute eta erdaldunei ere gomita luzatu nahi diete. Euskara jakin gabe ere, erdaldunek uste baino gehiago ulertzen dute eta elkar ulertu nahi duen jendeak beti atzemanen ditu hartarako bideak.

Hor bada bizikidetzaren harmoniatsua eraikitzeak saiakera ederra. Euskaldunek irriarekin eta erdaldunek pazientziarekin jokatzeko gero, komunikazioa lor daiteke (euskaraz ere). Elkarriketa elebidun asimetrikoen kontzeptua lantzen hasteko aukera izan zen BAM. Ondoko urteetan sakondu beharreko bidea, dudarik gabe.

Sakontzekoa

BAMen bilanak erakutsi du Belarriprestak eta erdaldunek zailtasunak izan dituztela beren tokia atzemateko. Denbora berean, Ahobizi asko aitortu dute biziki zaila zitzaiela euskaldun berri edo euskara ikasten duen batekin euskaraz eustea. Hor bada lantzeko desafio ederra.

Funtsean, zergatik gau eskolara doa norbait 6 orduz astean, euskaldunekin mintzatzeko ez bada? Eta guk, gure zailtasunak aurpegiratzen badizkiegu eta frantsesez lerratzen bagira ustez bere laguntzeko, zein mezu transmititzen ari gaitzaizkie? Zer da zailena? Denbora librean 6 ordu gau eskolan hizkuntza bat ikastera joatea edo euskaldun berri batekin bere hitz jariora eta hiztegia egokitzea?

Mugak

Erdaldunei begira diskurtso bat garatzeko intentzioa dugunean, askotan masa hunkitu behar dugula argi dugu. Eta masarengana iristeko, masazko baliabideak erabili behar omen dira. Baina horrek suposatuko luke energia, diru eta dedikazioaren parte handi bat hartara bideratzea.

BAM!
Konpaktatzea eta boteretzea xede duen aktibazio masiborako tresna da. Euskaldunek euskaldunentzat euskaratik eta euskaraz muntatutako herri dinamika dugu, auzolanean, molde horizontalean eta urratsez urrats bere baitarik egina.

**BAMen bilanak
erakutsi du
Belarriprestek
eta erdaldunek
zailtasunak izan
dituztela beren
tokia atzemateko.
Denbora berean,
Ahobizi askok
aitortu dute
biziki zaila
zitzaiela
euskaldun berri
edo euskara
ikasten duen
batekin euskaraz
eustea. Hor bada
lantzeko desafio
ederra.**

Sekulan ez dugu ahaztu euskaldunak zirela lehenetsun eta horrek hautu komunikatiboetan ere gauzatu behar du: iragarki guziak euskal hedabideetan erosten ditugu, horrek ondorio gisa erdaldunak ez ditugula hunkituko badakar ere. Era berean, grafikoki beti lehenetsiko dugu euskara, horrek eragiten badu ere erdaldunek ez irakurtzeko arriskua. Hitz batez, erdaldunei begirako diskurtsoa garatzea bai, baina zein puntutarraino zainduz.

4) Kolektiboki ekin

A) Elkarrekin sortzen

Baiona – Angelu – Miarritze hiri-eremuan, euskararen biziberritzean lan egiten duten bi espazio xume besterik ez dira BAM eta MINTZALASAI. Ez dira erreferenzialenak, ez eta eraginkorrenak. Euskararen eragile guziek egiten duten lanaren osagarri dira, haien txikitasunean. Hori erratea ez da umiltasun faltuan aritzea, garatzen dituzten diskurtsoen mugak agerian ematea baizik. Askotan gure proiektuak garatzerakoan, autozentratuegiak bukatzen dugu; gibelatasuna beti da beharrezkoa horretaz babesteko.

Horregatik partekatzea garrantzitsua da. Bi egitasmoetan, adimen kolektiboan asko sinesten da. Bakarrik azkar egiten dugu lan, baina taldean urrun goaz. Eta euskararen biziberritzean azkar aritzea garrantzitsua bada ere, urrun joatea da premiazkoa.

Beraz garrantzitsua da diskurtsoa ere kolektiboki sortzea, eztabaidatzea, kontrastatzea. Taldean hobeki neurtzen da hitz edo pentsamendu bakoitzaren pisua, joera baten oreka, analisia baten zuzentasuna. Lehen 4 urteetan, aitzin solasaren hitz bakoitza, paragrafo bakoitza, taldean eztabaidatua zen Mintzalasaien antolaketa batzordean. Horrela iristen ginen oreka puntu egoki batera. Mahai inguruan biltzen den kide bakoitzak ekartzen zion bere dimentsioa idazkiari: kritikoa, optimista, salaketa... Pertsona bakar batek sekulan lortuko ez lukeen emaitza ahalbidetzen du, maiz, kolektiboak.

B) Partekatuz aitzinatzen

Diskurtsoak, barneratua izateko, bateratua izan behar du. Euskalgintzako eragile bakoitzak bere diskurtso propioa eta besteekiko antagonikoa garatzen badu, konfusioa eta kakofonia sortzen dira. Lehen erran bezala, Mintzalasai eta BAM! bi gertakari xume dira. Garatzen dituzten diskurtsoak, mugatuak dira.

Horregatik garrantzitsua agertu zaigu, 2014tik goiti, diskurtsoa partekatzeke saiakerak egitea. Erregulariki antolatu ditugu formakuntza momentu batzuk, euskalgintza sozial eta instituzionaleko ordezkariak mahai beraren inguruan biltzeko eta elkarrekin gogoetatzeko. Herrigintza-Instituzio arteko lankidetzak izan zen lehen gogoeta saioa, euskararen inguruko diskurtsoak bestea, euskararen erronkak eta paradigma berria azkena. Partekatze horietatik sor daitezke etorkizuneko sinergiak.

C) Beti zalantzan ematen

Azkenik, diskurtso bat beti zalantzan ematen eta galdekatzen jakin behar da. Egonkortasuna eta errepikapena garrantzitsuak badira ere, garatzen dugun diskurtsoak errealitatearekin bat egiten duen segurtatu behar da.

Bi adibidek gure praktikak egokitzea bultzatu gaituzte berriki. Lehena euskara eta hiria lotzeko, uste genuen gazteei begira aktibitate urbanoak garatu behar genituela: surfa, gaurko musika, skatea... Euskarari irudi moderno eta erakargarria emateko bide naturala zela uste genuen, eta bai gazteek bai gurasoek hori preziatuko zutela. Baina azkenean, gurasoak entzunez, ohartu gira haien zela Euskal Herriko kultura ulertzeko giltza bat lehenik, gure munduan sartzeko ate bat lehentasunez. Hau ulertzerakoan, gure programak erabat berrikusi ditugu eta tradizioen transmisioan eman dugu indarra: kantuak, praktika kulturalak, tradizioak, ospakizunak (Olentzero, Santa Agate, Inauteri...). Zentzua berreskuratze eta 21. mendeko hirien deshumanizazioari aurre egiteko molde berriak jorratu ditugu, haur eta gurasoen plazererako.

Beste adibidea, Ipar Euskal Herrian agertzen hasi den sentimendu batetik dator. Mintzalasai beti izan du diskurtso positibo eta bateratzailea. Baina azken urteetan ahots batzuk entzuten hasten dira euskara egoera onean dela, baliabide publiko sobera mobilizatzen dela euskararentzat, euskararen gainbehera faktore naturalei lotua dela... Horren aitzinean batere kontsentsuala ez den diskurtso mota bat garatzen hasi gira 2017an: erreparazioarena. Administrazioak desegin duena, berreraiki behar duela hain zuzen. Euskal elkargoaren sortzearekin eta inkesta soziolinguistikoaren aurkezpena bete-betean genituen eta fundamentuak oroitaztea beharrezkoa iruditzen zitzaigun.

Euskarari irudi moderno eta erakargarria emateko bide naturala zela uste genuen [...] baina azkenean, gurasoak entzunez, ohartu gira haien zela Euskal Herriko kultura ulertzeko giltza bat lehenik, gure munduan sartzeko ate bat lehentasunez. Hau ulertzerakoan, gure programak erabat berrikusi ditugu eta tradizioen transmisioan eman dugu indarra.

AZKENA BIDEKO

I Ipar Euskal Herriko hiri-eremu jakin batean garatu diren bi egitasmok erdaldunei buruz eraiki duten diskurtsoa aztertzea izan da mintzaldi (eta idazki) horren xedea. Hego Euskal Herritik ikusita, hau da, lau hamarkadaz hizkuntza politikak garatzen ibili den lurralde batetik, basikoa agertu daiteke. Baina den bezala hartu behar da: intentzio onarekin baina baliabide gutxirekin, auzolanean eraiki den egitasmoak dira biak.

MINTZALASAI eta BAMen diskurtsoak desberdinak dira, baina osagarriak. Batak bestea indartzen du. Batak besteari esker hobeki funtzionatzen du. Diskurtso hau polimorfikoa da, sartzeko ate desberdinak eskaintzen dituelako. Bortxaz, agregatzailea da ere, batzea, erakartzea, aktibatzea duelako xede. Orain, falta zaiona polifonikoa izate da: ahots desberdinek hedatua, bakoitzak bere tonalitatean, baina denak zentzu berean.

Hauek guziak usteak dira eta erran zaharrak dioen moduan, usteak erdi ustel. ●

OHARRA

1. Salbuespena Urko Ikardo azken Hausnartu saria irabazi berri du “Ikastoletako guraso erdaldunak eta euskararen jarraipena Lapurdiko kostaldean”.